

СУПІХАНОВ
Борис Карабайович,
доктор економічних наук,
член-кореспондент НААН України,
головний науковий співробітник
ННСГБ НААН,
dns.gb.uaan@ukr.net
(м. Київ)

ПОГЛЯДИ РОСІЙСКИХ ВЧЕНИХ ЩОДО ГЕОЕКОНОМІКИ

Показано, що лідер російської школи геоeкономіки Э. Г. Кочетов доводить, що для Росії в геоeкономічній моделі системи міжнародних господарських зв'язків важливими є внутрішній геоeкономічний регламент; зовнішньоекономічна макромодель і геоeкономічна модель і геоeкономічний атлас світу, а для зовнішньоекономічної стратегії потрібен новий методологічний інструментарій при всеохоплюючій системі економічних домовленостей на різних рівнях взаємодії.

Дослідження Е. Сапір побудовані на аналізі робіт американських учених, присвячених геоeкономіці, а К. В. Міньяр-Белоручев вважає, що геоeкономіка займається вивченням взаємодії держав як конкуруючих економічних організмів у зв'язку з географічними та геополітичними реаліями.

Ключові слова: геоeкономіка, світова торговельна система, геоeкономічні кордони, міжнародний відтворювальний цикл, країна-система, геоeкономічний атлас світу, світовий прибуток, товар-об'єкт, товар-підприємство, товар-програма, геоeкономічні війни, геоeкономічний трибунал

Проанализированы результаты исследований группы ученых России по развитию геоэкономики. Показано, что лидер российской школы геоэкономики Э. Г. Кочетов доказывает, что для России в геоэкономической модели системы международных экономических связей важными являются внутренний геоэкономический регламент, внешнеэкономическая макромодель и геоэкономический атлас мира, а для внешнеэкономической стратегии нужен новый методологический инструментарий при всеохватывающей системе экономических договоренностей на разных уровнях взаимодействия.

Исследования Е. Сапир построены на анализе работ американских ученых, посвященных геоэкономике, а К. В. Миньяр-Белоручев полагает, что геоэкономика занимается изучением взаимодействия государств как конкурирующих экономических организмов в связи с географическими и

геополитическими реалиями.

Ключевые слова: геоэкономика, мировая торговая система, геоэкономические границы, международный воспроизводительный цикл, страна-система, геоэкономический атлас мира, мировая прибыль, товар-объект, товар-предприятие, товар-программа, геоэкономические войны, геоэкономический трибунал

Analyse the results of research group of scientists from Russia for the development of geo-economics of science. It is shown that the leader of the Russian school of geo-economics E. G. Kochetov proves that for Russian geo-economics system of in international economic relations is an important geo-economic regulation of internal, external macromodel and geo-economic atlas of the world. And for the foreign economic strategy needs a new methodological tools at the all-inclusive system of economic agreements at different levels of interaction.

Research E. Sapir built an analysis of the work of American scientists concerning geo-economics and K. V. Minyar-Beloruhev believes that geo-economics has been studying the interaction of the states as the competing economic organisms in the tie with geographical and geopolitical realities.

Key words: geo-economics, global market system, geo-economic borders, internationalized reproducing cycle, country-system, global profit, geo-economic atlas of the world, goods-object, goods-enterprise, goods-program, geo-economic wars, geo-economic tribunal

Засновником і лідером російської школи геоелекономіки є Е. Г. Кочетов, президент громадської академії геоелекономіки і глобалістики. Однією з перших його робіт, присвячених геоелекономіці, була стаття у журналі «США: економіка, політика, ідеологія» (1996 р.) щодо геоелекономічної моделі системи міжнародних господарських зв'язків, в якій він виділив для Росії три головних блоки проблем, що стосуються виходу країни на світову арену: перший – внутрішній геоелекономічний регламент; другий – зовнішньоекономічна макромодель і третій – геоелеконо-мічна модель і геоелекономічний атлас світу [1].

При цьому він вважав, що для зовнішньоекономічної стратегії потрібен новий методологічний інструментарій, який включає: 1) товарно-цінову (вартісну) інтерпретацію світогосподарської системи світового ринку, що являє собою сукупність взаємопов'язаних простих товарних ринків, об'єднаних в кінцеву систему в її динамічній рівновазі; 2) організаційно-економічну інтерпретацію світогосподарської сфери при аналізі компоновки організаційних структур різного призначення, що дозволяє виділити окремі організаційно-

функціональні моделі; 3) договірну (нецінову) інтерпретацію світогосподарської сфери при трактуванні цієї сфери (системи) як всеохоплюючої системи економічних домовленостей на різних рівнях світогосподарського спілкування.

Синтез цих трьох інтерпретацій, як методологічних моделей дає можливість представити якісну характеристику виробничо-інвестиційної (геоекономічної) моделі функціонування соціальної геоекономіки у міжнародній системі. В цілому, на його думку, зовнішня торгівля все більше перетворюється на завісу, під якою приховано-геоекономічне функціонування національних економік.

Розвиваючи дослідження у цій сфері, Е. Г. Кочетов дійшов висновку, що нині сформувалася нова наднаціональна економічна популяція – геоекономіка, основні положення якої він виклав у посібнику для вузів [2].

На нашу думку, вдалим для кращого розуміння молоддю суті геоекономіки є формування поняття економічної класифікації кордонів геоекономіки і геокордонів, які він вважає головною складовою нової економіки світу.

Розмежування між сферами діяльності Е. Г. Кочетов базує на системному підході, який допоміг обґрунтувати чіткий міждисциплінарний підхід з виділенням гуманітарних, як він їх назвав, цехових осередків: соціологія, політологія, економіка, психологія, культурологія та ін., які так чи інакше є складовими геоекономіки.

Об'ємні конфігурації розкриваються через виділення Е. Г. Кочетовим підпросторів: геофілософського, геоекономічного, геоінформаційного, правового, геополітичного, геостратегічного та ін., при введенні поняття «ступінь заповнення глобального простору» з потенціалом розширення кордонів цих підпросторів.

Трансграничність – це структурний поділ кордонів через поняття «блукуючі інтернаціоналізовані відтворювальні ядра» (тобто фактично це синонім ТНК – Б.С.), які при необхідності міняють зони своєї діяльності.

Що стосується **кордонів**, то, на думку Е. Г. Кочетова, співвідношення

кордонів трансграничних фінансових потоків має різношвидкісну тенденцію поширення фінансів, світових інновацій та інтернаціоналізації відтворювальної системи при їх нерівномірній діяльності у геопросторі. В цілому, на думку Е. Г. Кочетова, країни-системи, які мають невелику питому вагу у світовому товарообігу, для розвитку власної виробничої бази на новій індустріально-інноваційній основі беруть у геофінансовому просторі кредити, сприяючи, таким чином, народженню віртуальної геофінансової кредитної машини, яка саморозвивається.

Нарешті геогенезис глобального простору це симбіоз окремих просторів з розглядом можливих класів кордонів у вигляді «шарів», «сторінок», «фаз» [2, с. 14–22].

На його думку, геоeкономіка відбиває головну і багато в чому позитивну тенденцію розвитку сучасного світу, коли інтернаціоналізація ввійшла до завершальної фази, в умовах якої стрімко посилюється процес економізації політики, що призвело до зайняття геоeкономічним простором пануючої позиції, відтіс-нивши на другий план геополітичні і геостратегічні сфери. Більше того, він вважає, що геоeкономіка показує динаміку всеохоплюючої глобалізації, розкриваючи механізми дій у світовій системі.

Тому геоeкономіка (Geoeconomics), на його думку, це:

1. Концептуальні погляди, що відбивають інтерпретацію глобального світу через систему економічних відносин, які визначають контур глобального економічного простору, виведеного за межі національних кордонів, а сама геоeкономіка є симбіозом національних економік і державних інститутів при переплетінні наднаціональних і державних структур;

2. Політологічна система поглядів, згідно яких політика держави визначається економічними факторами, діями на геоeкономічному атласі світу, охоплюючи й власну національну територію, з включенням національних економік та їх господарюючих суб'єктів у світові інтернаціоналізовані відтворювальні цикли з метою їх участі у формуванні та розподілі світового прибутку [(2, с. 315–316)].

При цьому геоеконіміка, згідно його поглядів, включає три взаємозумовлених і взаємозалежних блока: світову господарську систему; зовнішньоекономічну модель і високі геоеконімічні технології оперування на геоеконімічному атласі світу. Найголовнішим фактором геоеконіміки є те, що економічні кордони інтернаціоналізованих відтворювальних циклів не співпадають з державними та адміністративними.

Водночас геоеконіміка виступає як соціологія з її основним атрибутом – праця на кожную людину, кожную родину, кожний народ, тобто в цьому сенсі, трансформуючи це поняття на сферу аграрного виробництва можна сказати, що геоеконіміка багато в чому відображає систему продовольчої безпеки людства, як головного фактору його життя.

Оцінюючи геоеконіміку як центральний вектор світового розвитку, який формує новий каркас світової системи і політики, Е. Г. Кочетов сформулював основні зрушення, що супроводжують зміни на геоеконімічному атласі світу (у нашому узагальненні – Б. С.):

1. Зникає різниця між внутрішнім і зовнішнім середовищем діяльності і політики з надбанням панування геоеконімічного простору.
2. Відбувається функціональне трансформування збройних сил, які нині захищають не тільки суверенітет держав та їх національні кордони, а й, головним чином, економічні кордони, тобто геоеконімічні інтереси.
3. Водночас трансформується роль національних держав, які перетворюються у транснаціоналізовані «країни-системи», що починають грати роль глобального підприємця, передаючи функцію реалізації стратегічних національних інтересів потужним фінансово-кредитно-банківським структурам, ТНК та ін.
4. Країни-системи в межах своїх інтернаціоналізованих відтворювальних циклів формують світовий прибуток, розподіл якого є для національних економік найвищим стимулом до економічної діяльності у світовій господарській системі.
5. Втрачають силу традиційні зовнішньоекономічні доктрини

внаслідок того, що зовнішня торгівля опосередковує не тільки міжнародний поділ праці, а й міжанклавний поділ праці на стиках інтернаціоналізованих відтворювальних циклів, які постійно змінюють свої економічні кордони й «країни-системи», діяльність яких йде на геоекономічному атласі світу.

При цьому, торговельні війни йдуть у минуле. (Це, на нашу думку, дещо передчасний висновок, якщо згадати Дохійський раунд переговорів у межах СОТ, який фактично був торговельною війною між розвинутими та бідними країнами у сфері аграрного виробництва і легкої промисловості, нагадуючи два фронти, кожний з яких час від часу щось здійснює, але в цілому все залишається на своїх місцях, на попередньо зайнятих позиціях, а їх місце займають геоекономічні війни, коли без впливу військового фактору відбувається руйнування національних економічних структур, перекачування у світовий прибуток національного прибутку, структурна деформація (мається на увазі, економіки – Б.С.), соціальна деформація та ін.

6. Оскільки міжнародні організації та інституції, що виникли після Першої світової війни в умовах геоекономічної трансформації світу, відробили свій ресурс, то на порядку денному формування нової системи світових економічних структур, відповідно до геоекономічних реалій, включаючи геоекономічний трибунал.

Обґрунтовуючи виникнення нової фундаментальної науки геоекономіки, Е. Г. Кочетов, насамперед, розкритикував спроби використання наукової атрибутики, яка відображала стратегічні цикли розвитку минулих епох для оцінки сучасних проблем розвитку світогосподарської системи. Спроби ці, на його думку, є безнадійним заняттям, а непридатність старих наукових підходів пов'язана, по-перше, з самоосліпленням людини абстрактно-ідеальним і, по-друге, пропоновані ним науково-методичні підходи виникли з індустріально-техногенних поглядів на світ, який є замкненою, кінцевою, циклічною системою, що динамічно перебудовується (реструктурується) і який є системою міфів, що стали реальністю.

Оскільки, за його оцінкою, у 90-ті роки минулого століття

інтернаціоналізація ввійшла у завершальну фазу, інтегрована система «запрацювала» за своїми законами, а геоекономіка владно диктує світу свої правила, то геоекономічний простір виходить на панівну позицію при переході від геополітичного світового балансу сил та інтересів до геоекономічних.

При цьому: 1) відбувається еволюція товарних форм, коли товарна маса стає все більше рухливою й диференційованою з еволюцією від одиничних товарів до найскладніших їх комбінацій; 2) утворюється нова роль оргструктур, пов'язаних з тим, що оперування на світовому ринку з товаром вимагає чітко визначених організаційних структур; 3) іде розшарування товарного обігу на яруси – верхні, стратегічні, де реалізується ефект, пов'язаний з глибокими перетвореннями національної економіки, і нижні, кон'юнктурні, де іде обмін за законами поточної кон'юнктури світового ринку; 4) виникають нові аспекти у мотивації покупців і продавців, що пов'язано з ускладненням форми товару - одиничний, товар-група, товар-об'єкт, товар-програма.

Торкаючись поняття «геоекономічний атлас», Е. Г. Кочетов зазначає, що це «сторінки» глобального економічного простору, які виступають своєрідною надбудовою над політичною картою світу, формуючи у своїх надрах геоекономічний експансіонізм, який, на його думку, є політичною доктриною, що використовує геоекономічні ідеї для виправдання зовнішньо-економічної експансії, спрямованої на захоплення національного доходу інших країн, використання сировинних, фінансових та інших ресурсів держав (а це вже система аутсорсингу – Б.С.), без допущення їх до формування та використання світового доходу, намагання до повновладного контролю над світовим доходом, розв'язання геоекономічних воєн.

В цілому, на його погляд, нині формується **неоекономіка** (виділено нами – Б.С.), а світ стоїть на порозі зміни цивілізаційних координат, коли сенсом нової цивілізаційної неоекономічної моделі є гармонізація етнонаціональних і технічних компонентів в усьому відтворювальному циклі [3].

Оскільки неоекономіка так чи інакше пов'язана з геоекономічним атласом, то Е. Г. Кочетов вичленив, по-перше, ключові моменти його формування:

створення широкої панорами глобальних процесів сучасного світового простору – геоекономічного, геополітичного та геостратегічного; по-друге, базування методології на виробленні довгострокової національної стратегії взаємодії із зовнішнім світом і, по-третє, підготовка електронної версії атласу, як найбільш зручної інтерпретації геоекономічного простору.

При цьому він вважає, що основними «сторінками» геоекономічного атласу світу повинні бути:

- 1) політична карта світу, як базова сторінка;
- 2) організаційно-економічна сторінка, що базуватиметься на міждержавному поділі праці;
- 3) види діяльності та геоекономічний регіоналізм з відображенням транснаціоналізованого простору, ареалів діяльності міжнародних неурядових організацій, фінансових і банківських центрів і мереж;
- 4) виділення геокультурного простору;
- 5) відображення етнонаціональних систем, що мають супротив постіндустріальної трансформації, зберігають свої цінності, на перетині яких формуються етноекономічні системи;
- 6) геофінансова сторінка як система міжнародних фінансових інститутів, що оперують світовим доходом;
- 7) військово-стратегічна, в якій нова роль військової компоненти полягає у захисті своїх транснаціональних структур;
- 8) товарно-вартісна з відображенням експортно-імпортних операцій;
- 9) ресурсна при юридичному обґрунтуванні як надійного критерію включення національної економіки у світову господарську систему;
- 10) договірна, як система глобальних нормативно-правових домовленостей [4].

Розвиваючи свої дослідження і зважаючи на те, що геоекономіка є центральним вектором світового розвитку, під впливом якої змінюється геополітика, формуючи новий каркас світової системи при значних зрушеннях, Е. Г. Кочетов уточнив свої позиції щодо цих зрушень:

1. Стирається грань між внутрішнім і зовнішнім середовищем діяльності при стрімкому посиленні економізації політики і тому геоекономічний простір стає головним.

2. Рухливість трансграничних відтворювальних систем, що сформувалися на найбільш перспективних напрямках технологічного розвитку, зумовили трансформування збройних сил, які нині захищають не тільки суверенітет держав та їх національні кордони, а, в основному, економічні кордони транснаціоналізованих структур, зберігаючи контури інтернаціоналізованих відтворювальних ядер, змінюючи, таким чином, склад збройних сил та їх озброєння.

3. Змінюється роль національних держав при трансформації найбільш розвинутих у транснаціоналізовані «країни-системи», які, враховуючи наднаціональні тенденції в економічній, інформаційній, фінансовій та інших сферах, починають грати роль глобального підприємця, делегуючи, при цьому, функції реалізації стратегічних національних інтересів потужним фінансово-кредитно-банківським структурам, ТНК, консорціумам та ін.

4. «Країна-система», формуючи в межах своїх інтернаціоналізованих відтворювальних ядер світовий прибуток, бере участь також в його розподілі, що є для національних економік вищим стимулом для економічної діяльності у світовій господарській системі.

5. Зовнішня торгівля опосередковує не тільки поділ праці між націями, державами, але, в основному, міжжанклавний поділ праці на стиках блукаючих інтернаціоналізованих відтворювальних ядер і країн–систем, внаслідок чого діяльність відбувається вже не на світовому ринку, а на новому стратегічному просторі – геоекономічному атласі світу.

«Традиційні» торговельні війни замінюються геоекономічними, які мають свої витончені та більш небезпечні прийоми, коли без втручання військового фактору відбувається руйнування національних економічних структур, структурна деформація з перекачуванням національного прибутку у світовий прибуток.

6. Внаслідок того, що сформовані після Другої світової війни міжнародні організації та інституції в умовах геоекономічної трансформації світу виробили свій ресурс, на порядку денному функціонування нової системи світових економічних структур, які відображатимуть геоекономічні реалії.

7. Потужні наднаціональні структури, що сформувалися у геоекономічному просторі, не тільки значно послабили національний суверенітет, а й стали самодостатніми системами, що самоорганізуються і саморозвиваються. Особливо це помітно у кредитно-фінансовій системі, яка стала дуальною, з розпадом на реальну та віртуальну, з бурхливим в останній зростанням спекулятивного капіталу й деформацією національних й кредитних відносин.

Усі ці зрушення, на думку Е. Г. Кочетова, свідчать про те, що світ замикається у геоекономічній парадигмі розвитку і геоекономіка диктує свої правила зовнішньої номенклатури на світовій арені [5].

На відміну від геополітики, яка не завжди пропонує вирішення проблем, геоекономіка, на думку Е. Г. Кочетова, базуючись на геополітичних підходах, продовжує шукати вихід, а сам геоекономічний підхід дозволяє запобігти серйозних стратегічних прорахунків, врахувати, що під виглядом торговельних воєн ховаються більш руйнівні геоекономічні (зовнішньоекономічні) війни.

Більше того, за його оцінкою, геоекономіка безпрограшна для життя людини, трансформуючи агресивність у геоекономічні активні операції, але поведінка цього об'єктивного процесу (формування геоекономіки) залежить від того, у які координати цивілізаційного розвитку він попаде [6].

Розвиваючи свої погляди на геоекономіку, Е. Г. Кочетов сформулював основні поняття:

1) **Геоекономічні кордони (Goeconomic borders)** – умовні, економікофункціональні межі впливу країн, що, як правило, не співпадають з державними кордонами світових транснаціоналізованих структур, які виступають як стик міжжанклавного поділу праці, на яких іде обмін новими товарними формами і послугами і на яких реалізується і регулюється світовий

прибуток; кордони між «країнами-системами».

2) **Інтернаціоналізовані відтворювальні ядра (цикли) (Internationalized reproduction cycle)** – процеси розширеного товарного відтворення, що винесені за національні межі, атрибути яких мають специфічну особливість, пов'язану з тим, що кільцями глобальних відтворювальних циклів виступають наднаціональні та національні господарські суб'єкти.

3) **Країна-система (Country-system)** – держава, яка з метою реалізації своїх геоекономічних інтересів формує систему інтернаціональних відтворювальних циклів, кільцями якої виступають національні транснаціоналізовані структури, яким держава делегує реалізацію національних інтересів в геоекономічному просторі, захищаючи їх військовими силами.

4) **Світовий прибуток** – прибуток у світовому вимірі від зовнішньоекономічної діяльності, який надходить від реалізації товарів і послуг, вироблених у межах інтернаціоналізованих відтворювальних циклів, транснаціональних економічних структур з використанням усіх видів національних ресурсів, у тому числі країн, не визнаних учасниками цих циклів, і призначений для реінвестування розширеного інтернаціонального виробництва.

5) **Геоекономічний атлас світу (Geoeconomic atlas of the World)** – 1. проекція ареалів національних економік і ареалів транснаціональних економічних анклавів, які взаємодіють у світовому економічному просторі; 2. інтерпретація глобального простору у формі, яка зручна для діяльності, прийняття стратегічних рішень; 3. розділення глобального простору на окремі «сторінки» (сфери, рівні та ін.); 4. поля (простори) для висмокування світового прибутку.

6) **Високі геоекономічні технології (ВГТ) (High geoeconomic technologies - HGT)** – система прийомів, методів, підходів, що забезпечують створення геоекономічних ситуацій, спрямованих на досягнення геостратегічних цілей, включаючи «прямі» силові впливи, й визначаючих нову модель безпечного розвитку світу у XXI ст.

7) **Товар-об'єкт (товар-підприємство) (Goods-object/goods- enterprise)** – форма товару, за якою предметом зовнішньоекономічної угоди (угода генерального підяду) виступають об'єкти різного призначення (будівництво об'єктів під ключ).

8) **Товар-програма (Goods-program)** – форма товару, за якою предметом зовнішньоекономічної угоди виступає комплекс функціонально або технологічно пов'язаних між собою підприємств, об'єктів, споруд, систем та ін.

9) **Геоекономічні війни (Geoeconomic wars)** – надання шкоди невійськовими методами за заздальгідь запланованою стратегією діяльності на геоекономічному просторі з використанням високих геоекономічних технологій.

10) **Геоекономічний трибунал (Geoeconomic tribunal)** – міжнародна судова колегія, що здійснює судову функцію, розглядаючи справи щодо геоекономічної агресії.

11) **Геогенезис (Geogenesis)** – просторово-філософська методологія розуміння сприйняття і відображення світу, методологічна основа глобалістики, синтез просторових форм, виділених за функціональними ознаками у єдиний цільний простір; нова методологічна призма, через яку розглядається процес глобалізації [7].

Торкаючись концепції національної безпеки Росії, Е. Г. Кочетов вважає, що в моделі виживання в сучасному світі не враховані реальні пріоритети акцентів трьох головних факторів національної безпеки – геоекономічного, геополітичного і військово-стратегічного.

Таким чином, лідер російської школи геоекономіки Е.Г. Кочетов у своїх дослідженнях намагається розкрити широкий спектр теоретичних положень щодо геоекономіки, основні її поняття й довести важливість геоекономіки для сучасної глобальної перебудови світу, вважаючи, що геоекономіка народилася як інновація в осмисленні глобальної трансформації світової системи [8].

Водночас, на думку російської дослідниці О. Сапір, початок формування геоекономіки як науки цілком вірогідно пов'язати з дослідженнями

американських учених, які сформували свою школу, що займалася пошуком нової парадигми світового розвитку (9).

Критикуючи американського дослідника М. Пармелі за те, що йому не вдалося вирватися за вузький горизонт, коли він визначення гео економічних регіонів зводить до механічного об'єднання географічних та економічних факторів і критеріїв виділення й класифікації крупних, світового значення економіко-географічних ареалів, вона визнає, що значення поглядів М. Пармелі, викладених у його монографії, в тому, що:

1. Цікавою є сама історія виникнення і наповнення ідеї та наукової категорії «геоекономіка»;

2. Гео економіка, як було доведено в монографії, є міждисциплінарною наукою.

3. Гео економічні регіони, запропоновані М. Пармелі, нині активно використовуються в дослідженнях російської школи гео економіки, зокрема, Е. Г. Кочетовим.

4. М. Пармелі сформулював ідею необхідності створення верховного гео економічного органа з метою підтримки гео економічної рівності.

5. В концептуальній моделі «Всесвітня федерація гео економічних регіонів» є зародки найновіших структур гео економіки [9, с. 454–456].

Аналізуючи погляди іншого американського дослідника Е. Люттвака, О. Сапір зазначила, що його трактування сучасної економічної та політичної трансформації внутрішньо суперечне і незавершене, тому що спирається на прямолінійно-реалістичні аналізи міжнародних відносин при фактичному ігноруванні посилення транснаціонального і глобального характеру економічної діяльності, коли глобальний економічний простір це не просто сукупність конкуруючих незалежних суверенних держав, а є єдиною економічною популяцією з рухливими економічними кордонами, є територією глобальних потоків. При цьому, за оцінкою О. Сапір, Е. Люттвак наполегливо захищає ідею «Американської національної економіки» як виняткового світового феномену й Американських національних інтересів глобального

масштабу [9, с. 439–440].

У цілому, на думку О. Сапір, ідеї геоекономіки були підготовлені розвитком світової історії й всесвітньої наукової думки, а історія всесвітньої економічної думки підійшла до розуміння того, що геополітичні ідеї з їх провальною боротьбою за панування у сфері влади, ідеології й сили зайшли у глухий кут, відкривши світу після Другої світової війни шлях до нових сфер світового розвитку – геоекономічний [9, с. 460].

Аналізуючи розвиток геоекономіки в контексті глобалізації інший російський дослідник К. В. Міньяр-Белоручев підкреслює, що геоекономіка займається вивченням взаємодії держав як конкуруючих економічних організмів у зв'язку з географічними та геополітичними реаліями при водночас визначенні того, що у сфері практичної діяльності геоекономіка є засобом взаємодії держав як колективних суб'єктів економічного життя, а у сфері галузі знань вона є дисципліною, що вивчає закономірності економічного розвитку і взаємодії держав у просторі.

При цьому він виділяє три рівні: 1. світова геоекономіка займається концептуальним розумінням сучасного економічного світоустрою; 2. регіональна геоекономіка пов'язана з проблемами просторової взаємодії держав у сфері економіки в межах конкретних міжнародних регіонів; 3. національна геоекономіка має справу з питаннями розробки стратегії і здійснення засобів захисту економічних інститутів конкретних держав у зовнішній та внутрішній політиці.

В цілому, за його оцінкою, в сучасних умовах важливим є геоекономічне моделювання, в якому формується матриця взаємовідносин та ієрархії акторів у масштабах світової геоекономіки з формуванням п'яти моделей-матриць: Першою (запозичена з соціально-економічної географії) є типологічна матриця, групування країн на основі агрегованих показників рівня соціально-економічного розвитку, ступеня впливу на світову економіку, місця у міжнародному поділі праці. За цими підходами він виділяє три групи країн: розвинуті, країни перехідної економіки і країни, що розвиваються. Зауважимо,

що таке групування країн запозичене в ООН.

Разом з тим, кожен основну групу він розподіляє ще на кілька підгруп.

Розвинуті країни: 1) так звані «локомотиви економіки», «велика шістка» – США, Японія, Німеччина, Франція, Велика Британія та Італія; 2) невеликі високорозвинуті держави Європи – «привілейовані малі нації» – Норвегія, Швеція, Фінляндія, Данія, Ісландія, Нідерланди, Бельгія, Люксембург, Швейцарія, Австрія та всі європейські «мікродержави»; 3) країни «переселенського капіталізму» – Ізраїль, ПАР, Канада, Австралія, Нова Зеландія; 4) середньорозвинуті країни Європи – Іспанія, Португалія, Ірландія та Греція; 5) «азійські тигри» першої хвилі – Корея, Тайвань, Сінгапур, Гонконг.

Країни нові локомотиви автор відніс до країн перехідної економіки, які він також розподілив на п'ять підгруп: 1) передові країни Центрально-Східної Європи – Чехія, Угорщина, Словенія, Польща, Словаччина, Литва, Латвія, Естонія; 2) ключові країни великого потенціалу – Китай, Індія, Бразилія, Мексика та Росія; 3) нові індустріальні країни – «азійські тигри другої хвилі» – Таїланд, Малайзія, Індонезія, Філіппіни, В'єтнам; 4) країни великоанклавного розвитку капіталізму – Аргентина, Уругвай, Венесуела, Чилі, Іран, Ірак, Алжир і 5) інші Східноєвропейські країни та більшість колишніх радянських республік.

Країни, що розвиваються, К. В. Мін'яр-Белоручев розподілив на шість підгруп: 1) країни зовнішньо-орієнтованого пристосованого розвитку, що досягли обмеженого успіху на шляху модернізації економіки – Колумбія, Еквадор, Перу, Болівія, Парагвай, Туреччина, Сирія, Ліван, Йорданія, Пакистан, Єгипет, Марокко, Туніс, Сенегал, Кенія; 2) фінансово-надлишкові країни-експортери енергоносіїв (нафти, природного газу) – Саудівська Аравія, Кувейт, Катар, ОАЕ, Оман, Бруней, Лівія; 3) країни залежного плантаційного господарства, так звані «бананові республіки» – насамперед країни Центральної Америки; 4) країни концесійного розвитку, які інтенсивно використовують за допомогою ТНК один-два види природних ресурсів – Габон, Ботсвана, Ямайка, Папуа-Нова Гвінея та ін.; 5) дрібні країни – квартироздавники, що обрали свій

шлях по створенню на власній території режиму «податкового парадизу» для іноземного капіталу - Кіпр, Бахрейн, Кабо-Верде, Ліберія, Джибуті, Панама, Вануату та ін.; б) найбільш небезпечні країни світу – близько півсотні держав, серед яких понад тридцять розташовані в Африці.

Друга вибудовує гео економічну матрицю сучасного світу на базі географічного групування наднаціонального (регіонального) характеру, з виділенням автором двох напрямів: перший має структуромісткий характер, коли у сфері інтересів знаходиться регіональна економічна інтеграція та інтеграційні об'єднання, які її структурують. При цьому К. В. Мін'яр-Белоручев вважає, що взаємодія між подібними об'єднаннями це основа глобальної гео економіки і зразками цього напрямку є НАФТА, АСЕАН, ЄВРАЗЕС; Другий напрямок оперує концепцією регіональних геополітичних полюсів, серед яких він виділяє три: Північно-Американський, Західно-Європейський та Азіатсько-Тихоокеанський;

Третя була відбудована в межах світсистемного підходу І. Валерстайна. Її автор вважає першою спеціалізованою моделлю сучасного світоустрою. При цьому він наводить погляди І. Валерстайна щодо розвитку людства за трьома типами економічних спільнот: 1) міні-система – закрите натуральне господарство, яке не має зв'язків з оточуючим світом; 2) світ-імперія – закрита економічна система, яка структурується навколо єдиної політичної спільноти і 3) світ-економіка – відкрита економічна система, яка відрізняється плюралізмом і поліцентричністю економічного простору, що з'явилася найбільш пристосованою для довгострокового виживання і до кінця XIX ст. охопила всю земну кулю, перетворившись на звичайну для нас світову економічну систему – світ-систему; Четверта – трирівнева система глобального гео економічного простору Е. Кочетова з трьома цивілізаційними ареалами: 1) зона постіндустріального розвитку (розвинуті країни Західної Європи та Америка, а також ті країни, що розвиваються, які рухаються за визначеним шляхом, орієнтуючись на техногенну парадигму, що нівелює етнонаціональні особливості окремих держав і народів і руйнує культурне середовище, додатне

для існування людини); 2) зона захопненого етнонаціонального розвитку – суспільства, які не приймають або обмежують проникнення постіндустріальної (техногенної) парадигми на користь збереження самотнього етнонаціонального шляху розвитку; 3) зона етноекномічного ареала, що народжується при домінуванні неекномічних систем, з органічним поєднанням елементів постіндустріальної економіки і монохромного етнонаціонального середовища, зразком якої є Японія. На другому рівні знаходяться інтернаціоналізовані національні економічні системи («країни-системи») – країни з потужною економікою, з розвинутою за їх межі економікою, які поглинули та інтегрували в якості залежних елементів більш слабкі національні економіки. Третій рівень представлений транснаціональними відтворювальними комплексами, коли національні господарські структури, які об'єднують декілька «зчеплених» гігантських ТНК, виходять за межі державних кордонів і, при цьому, їх середовищем стає вся територія їх суміжників і постачальників.

П'ята – модель О. І. Неклеси у вигляді гексагонального геоекномічного модуля з виділенням чотирьох геоекномічних мегарегіонів і двох віртуальних просторів, які виходять за межі традиційної географії.

Мегарегіони: 1. Північноатлантичний Захід (Атлантичний світ, який має розвинуту соціальну, адміністративну й промислову інфраструктуру і який поєднує розвиток наукоємних технологій та експорт капіталу); 2. Новий Схід (Велике тихоокеанське кільце, що простягнулося від Індії до Латинської Америки і яке спеціалізується на виробництві масових товарів, у тому числі наукоємних); 3. Сировинний Південь (Індоокеанська дуга, що поєднує Близькосхідний та Північноафриканський мусульманський світ з «чорною» Африкою при видобуванні сировинних ресурсів); 4. Північна Євразія (Євразійський пострадянський світ, який і досі знаходиться в перехідному періоді при орієнтації переважно на розвиток комплексу нафтогазових, енергетичних транспортно-комунікаційних мереж). При цьому, віртуальні простори О.І. Неклеси не мають жорсткої географічної локалізації; 5. Квазі-

Північ – транснаціональна і спекулятивна управлінська «штабна економіка», яка генетично походить з Північноатлантичного регіону з регулюванням комплексу економічних операцій у світі з економікою, що не має промислової бази, стійкість якої визначається нерівновагою сучасного світоустрою;

6. Глибокий Південь – уражений соціальним хаосом – задзеркальє Квазі-Півночі з деструктивною економікою, яка базується на хижацькому грабуванні ресурсів цивілізації, у сфері інтересів якого входять наркоторгівля, терористична діяльність, постачання зброї у «гарячі точки».

Закінчує свої роздуми К. В. Мін'яр-Белоручев тим, що, оскільки глобалізація супроводжується зростанням ролі економіки у міжнародному житті у цілому й у міжнародних відносинах зокрема, то значущість геоekonomіки зростатиме [10].

Отже, у дослідженнях групи російських учених показано значення геоekonomіки для економічного розвитку країн при запропонованні низки нових понять і категорій, що є важливими при дослідженнях проблем геоekonomіки.

Список використаних джерел

1. *Кочетов Е. Г.* Система международных хозяйственных связей: геоэкономическая макро модель / Е. Г. Кочетов // США : экономика, политика, идеология. – 1996. – № 5. – С. 11–22.
2. *Кочетов Е. Г.* Глобалистика : Теория, методология, практика : учеб. для вузов / Е. Г. Кочетов. – М. : Норма, 2002. – 672 с.
3. *Кочетов Е.* Стратегия развития: геоэкономическая модель / Е. Кочетов // Безопасность Евразии. – 2000. – № 1. – С. 107–146.
4. *Кочетов Е. Г.* Геоэкономический атлас мира как логистическая система нового класса (геологистика): объемная интерпретация глобального мира – план для построения синкретической модели) / Е. Г. Кочетов // Безопасность Евразии. – 2001. – № 3. – С. 341–366.
5. *Кочетов Е. Г.* Осознание глобального мира / Е. Г. Кочетов. – М. : МЕиМО. – 2001. – № 5. – С. 71–76.
6. *Кочетов Е. Г.* Гуманитарные категории в глобальном измерении («справедливость» и ее интерпретация в геоэкономическом смысле) / Е. Г. Кочетов // Безопасность Евразии. – 2007. – № 2. – С. 318.
7. *Кочетов Е. Г.* Глобализация и ее влияние на мировое развитие (базовые акценты при построении стратегии национальной безопасности) / Е. Г. Кочетов // Безопасность Евразии. – 2006. – № 1. – С. 313–315.
8. *Кочетов Е.* Теоретические и методологические основы современной внешнеэкономической политики, стратегии и экономической дипломатии

(держать стратегическую паузу – завершить стратегический маневр) / Е. Кочетов // Безопасность Евразии. – 2008. – № 1. - С. 373–410.

9. Сапир Е. Геоэкономическая теория (гносеологические корни современной геоэкономической концепции) / Е. Сапир // Безопасность Евразии. – 2003. – № 2. – С. 437–460.

10. Миньяр-Белоручев К. В. Геоэкономика в контексте глобализации: достижения и перспективы [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://mir-politika.ru/4546-geoeconomica-vkontekste-globalizacii.-d...> – Назва з екрану.

References

1. Kochetov, E.H. (1996). *System of international relations: geo-economic macromodel* [The system of international economic relations: геоэкономическая macromodel]. *SShA : ekonomika, polityka, ydeolohiya* [USA: economics, politics, ideology]. 5. 11–22. [in Russian].

2. Kochetov, E.H. (2002). *Hlobalystyka : Teoryia, metodolohiya, praktyka : ucheb. dlia vuzov* [Globalistics: theory, methodology, practice]. М. : Norma. 672. [in Russian].

3. Kochetov, E.H. (2000). *Stratehiya razvytyia: heoekonomycheskaia model* [Strategy of development: geo-economic model]. *Bezopasnost Evrazyu* [Security of Eurasian]. 1. 107–146. [in Russian].

4. Kochetov, E.H. (2001). *Heoekonomycheskyi atlas myra kak lohystycheskaia systema novoho klassa (heolohystyka): obemnaia ynterpretatsyia hlobalnoho myra – plan dlia postroyeniya synkretycheskoi modely* [Geo-economic atlas of the world as a logical system of a new class (geologistics): volumetric interpretation of the global world – plan to build a syncretic model]. *Bezopasnost Evrazyu* [Security of Eurasian] 3. 341–366. [in Russian].

5. Kochetov, E.H. (2001). *Osoznanye hlobalnoho myra* [Awareness of the global world]. *MeiMO* [MeiMO]. 5. 71–76. [in Russian].

6. Kochetov, E.H. (2007). *Gumanitarnye kategorii v global'nom izmerenii («spravedlivost'» i ee interpretaciya v geoekonomicheskom smysle)* [Humanitarian category in the global dimension (justice and its interpretation in the geo-economic sense)]. *Bezopasnost Evrazyu* [Security of Eurasian]. 2. 318. [in Russian].

7. Kochetov, E.H. (2006). *Globalizaciya i ee vliyanie na mirovoe razvitie (bazovye akcenty pri postroyenii strategii nacional'noj bezopasnosti)* [Globalisation and its impact on global development (basic emphasis in the construction of the national strategy of security)] *Bezopasnost Evrazyu* [Security of Eurasian]. 1. 313–315. [in Russian].

8. Kochetov, E.H. (2008). *Teoreticheskie i metodologicheskie osnovy sovremennoj vneshnejekonomicheskoy politiki, strategii i jekonomicheskoy diplomatii (derzhat' strate-gicheskiju pauzu – zavershit' strategicheskij manevr)* [Theoretical and methodological foundations of modern foreign economic policy, strategy of economic diplomacy (to keep the strategic pause- to complete the strategic maneuver)]. *Bezopasnost Evrazyu* [Security of Eurasian]. 1. 373–410. [in Russian].

9. Sapir, E. (2003). *Geoekonomicheskaja teoriya (gnoseologicheskie korni sovremennoj geoekonomicheskoy koncepcii)* [Geo-economic theory (epistemological roots of the modern geo-economic concept)]. *Bezopasnost Evrazyu* [Security of

Eurasian]. 2. 437–460. [in Russian].

10. Miniyr-Beloruhev, K.V. *Geojekonomika v kontekste globalizacii: dostizhenija i perspektivy [Elektronnij resurs]* [Geo-economics in the context of globalization (achievements and prospects) [Electronic resource]. Access mode : <http://mir-politika.ru/4546-geoeconomica-vkontekste-globalizacii.-d...> [in Russian].